

# ששנה סדרי משנה

## סדר זרעים

### עב פירוש המשנה להרמב"ם

בצירוף נוסח המשנה

מגוף כתב יד קדשו של הרמב"ם ז"ל  
בתרגום חדש מדויק ומבורר מכתובת ידו  
בהדגשת המילים שכתבם בלשון הקודש

עם הגהות ביאורים והערות עיוניות  
מדברי הראשונים והאחרונים  
והשוואה לדבריו בוד החוקה ושאר חיבוריו  
עיונים, מראי מקומות,  
והשוואות לשאר התרגומים וכת"י  
ועוד הוספות חשובות כמבואר במבוא

יוצא לאור בס"ד ע"י המשתדל

ע"ה דנאל בנטון ס"ט

שנת תשס"ט לפ"ק



בעז"ק ירושלים ת"י

## פתח דבר

**ממשה** ועד משה, אבן הראשה, מן היאור נתמלא אורה, אור הגנוז, דכל רז באספקלריא המאירה, לא קם כמותו ולא היתה, אדם אתם נאמר באורו, כעצם השמים לטוהר, ויעש לו בארות בארות, הואיל משה באר, אור העולם ופלאו, המאיר לארץ ולדרים עליה, רוח שפתיו כטל אורות והיו לטוטפות, בין יבין סגיי נהור, פתורה חדתא אשר על הנהר, אמרות טהורות והיו למאורות, אור תעלומות, ברוך שחלק מחכמתו, ברוך מקדש חודשים חדשים, חדש מן התורה, שופריה כשופריה דספרא רבה, אנהר לעמיה בנהורא, הוא רבינו משה רחימא מאיר ובא, האי תנא דידן, מריה דאתריה דכוליה עלמא, אור בעד אור, כי זה האיש משה גדול ונורא מהולל שמו, ובכל מקום מוקטר מוגש שם כבודו.

**האי** ספרא דנהר דעיה, נהר'א נהר'א והם ארבעה חלקי חכמה, שם לו למטרה, והמה ארבעה מיטיבי לכת, מתניתין עניה סוערה, איש כי יפליא לנדור נדר עושה לה פותחת, רבינו הגדול הין משיב לה, פתח בשמעתתא, והוציא אורה, והוא כגיבור מילתא בטעמא, ספר תורה דיו לכתוב הא גברא והא ספרא, הקדמה לארכה ולרחבה בכל סידרא וסידרא, משנתו סדורה הוא הצד, צדדין וצדי צדדין לא הניח פינה וזוית דלא בדק ואשכח מרגניתא טבא, זה יכתוב ידו, למוד אותו השבט קסתו ננערת, והוא עול לימים הכתוב קבעו חובה, הן הן גבורותיו, כרכא דכולא ביה ראש ותחילה, דזכא וקביל תורה בשופרא וביקרא

**אלף**, אאלפך חכמה, הכי תרגימו נהורייתא, אלוף לכל יתד ופינה, בבוא רבינו הגדול אל הקודש פנימה, יציבא מילתא, דמה יפית ומה, גמר לה לשמה, הקשיב לקולין של סופרין, גמר שמעתתא וגריס ודייקא כרחבא, אוקי לכולא תלמודא, כי לא ידע האדם ימה מים שאין להם סוף, גמרא גמירא לה, אוקי עלה אמורא, בבלאה וירושלמאה, וכי היכי דחשיב התם חשיב הכא במתניתא, ולא כל מוחא סביל דא, לפתור אותן לא יכילון מגילות, הנותן בים דרך ישב לחוף ימים ים התלמודים, כאן נמצא וכאן היה, וכל משנה פתח לה באשרי וסיים באשרי, ש"ס קטן ערוכה בכל ושמורה, יוצאת בהינומא, הדור קבלוה, מכאן מודעא, הוא פתח בהצלה תחילה.

אשר ציוה אותם עבדי משה

**ואשר** על ידו השני, בינה יתירה, הלכה למשה רבינו הגדול, הקריב את קרבנו, ומשם באר'ה, אף אנן תננן בואכ'ה אשור'ה, ולהורות נתן, הלכתא גברותא, ואם תחתיה תעמוד הבאר'ת, אין הלכה כרבי והלכה כרבי, לזאת יקרא בורא מאורי, ואסף איש טהור נהרא נהרא, תורת משה הנשר הגדול, הוא המסבייר פעמיים שלוש עם גבר, והלכה כבטראי, הלכותיו מתדברין בעלמא ארץ הצבי וסביבותיה, כרך וכל הסמוך עמו וכל הנראה, חיפוש מחיפוש מזבח העולה, משפרי יצירה ורבינו הגדול ידע את מקומה, כמקום המזבח בבית הבחירה, ותשם בסוף הלכה זו העלה, הלכה רווחת, ואת כל ונוכחת, המופלא בסנהדרין מקודש מקודש, זר זהב למסגרתו עשה, לשון רכה

במנחת יום השבת והיא השלמת שלש סעודות של שבת (סג).

שבת (סג).

☆☆☆

[ח] ממשכנין "מרתהנה" (פג). ובעל חובו "צאחב

דינה" (פד). ואפילו היו לו כלי זהב וכסף כגון כוסות וקעריות אינו חייב למכרן לפני שיקבל ממתנות העניים ויקנה מהם (פה), אבל (פז) לאחר שיטול עדקה אומרים לו החלף אותן הכלים וקנה אחרים ואל תדלדל את מתנות העניים.

העניים.

☆☆☆

[ט] חמשים זוז שמשתכר בהם עומדים בטקום מותר שאינו משתכר בהם, כי מה שאמר בהלכה הקודמת לזו מי שיש לו מאתים זוז לא יטול, בשוהו כולל שאינו יודע להשתכר בהם (פז). אבל אם היה יודע להשתכר אפילו לא יטול אלא חמשים זוז אמרו לויטול מתנות העניים ויחזיקו בדרך חמטא ודמיון

☆☆☆

[ח] מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שקחה ופאה ומעשר עני. היו לו מאתים חסר דינה, אפילו אלה נותנין לו באחת הרי זה יטול.

היו ממשכנין בכתובת אשתו, לבעל חובו, הרי זה יטול אין מחזיקין אותו למכור את ביתו ואת בלי תשמישו.

[ט] מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה יטול. וכל מי שאינו צריך ליטול ונטל אינו נשען

מן העולם עד שיצטרף לבריות. וכל מי שהוא צריך ליטול ונטל אינו נשען מאשר יבטח בה' וכו' (יא).

[יא] נד"ו טפס כאן; וכן דין עין דין אמת לאמתו, וכל מי שאינו לא תגר ולא קומא ולא פסח ועושה עמנו סאה אהו אינו ממ מן הוקנה עד שיהיה כאלה מהם, שא"ל (דברים טז, כ) נדק נדק מדדוק. וכל דין שלוקח סוזה ומטה לא ידן אינו ממ מן הוקנה עד שעניו סוזה, שנאמר (שמות כג, ח) וסוזה לא תקח כי הסוזה יעור פקחים וגו'. ע"כ ועי' מלחמה שלמה. ועי' רבינו בפירושו (סוף ידים) וזההרהר סס.

הערות וביאורים

לא מנו סעודת מוצאי שבת דאינו צריך אלא כוית. וזהו אגרות משה (יו"ד פ"א סי' קנז ד"ס ונ"פ) דדייק מצד רובי (שנת ק"פ ע"א ד"ס י"ד) דלפעמים מונין ט"ו סעודות לטעם ולפעמים י"ד, ע"ש. (פג) תרגום מילולי של ששה בתורת משכון. וכ"כ רבינו בפירושו (שנת ס"ד י"ד) ובר"י: ידוע. (פד) תרגום מילולי. (פה) התם ספר (יו"ד פ"ג סי' קלע ד"ס והנה נ"פ) דדייק מרבי רובי דדוקא לאחר דנמנה מהעניים הלוקחים מתיביב אהו אבל אם לוקח מקרוביו בצנעה מותר ואיז לטבוח נטחי אע"פ דממעט מתנות עניים, דכל זמן שלא מתנתם לעני הוא בכלל ההזקת בו שלא יוצרן לטבוח נטחי בפומבי. (פז) בר"י (ובמהדוריק) ליתא כמאן עו אומרים לו. (נע"י) לרבינו בחיבורו (פג) מהנה עניו פ"ד סי' י"ד. (פז) משמע דאם ידע לטחור והוי כמלך אסור לו ליקח, ורבינו בחיבורו (פג) מהנה עניו פ"ד סי' י"ד. סתם היו לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם

(סג) קושיא ותירוק זה הוא מהגמרא (שנת ק"פ ע"א). ועוד תירצה הגמרא שם דמני מתני ר"ע היא דס"ל עשה שבתך חול ואל תצטרך לכביות. והר"ש הביא תירוק זה דמתני ר"ע. ועי' פנ"י (פסח ס ע"א ד"ס דמשנה) רשעו המלך (פג) פוסק פ"י ה"ד). והוכיחו מזה דמכאן ראייה דסעודה שלישית אינה צריכה פת. והערות לנר (פוסק סג ד"ס ופמ"ט) כבר העיר שתירצה רבינו, ושכן תירין התור"ט (עיוני פ"ס) (ע"ש) דג"כ הוכיח ממתני דסעודה שלישית א"צ פת. ועי' פמ"ג (א"ר סי' רמז א"ה סי' ט). אמנם הקשו המלאכת שלמה והערות לנר דבגמרא (מסו"ט סי' ע"ג) מבואר דסך כל הסעודות לשבוע המה ט"ו ומנו ג"כ סעודת מוצאי שבת, ותירצו דלאשתו מחזיקי בסעודת (שנת ק"פ ע"א) דלא תיקנו לעני אלא בצמצום, (ע"י רש"י שם דלא תיקנו לעולם יסדר שולחנו במוצאי שבת אלא למאן דאפשר ליה). והוסיף הערוך לנר דהטעם דבסוכה

פירוש

[א] היסוד שבניה עליו מסכתא זו הוא זה שאני אומר. והיינו שהדמאי (א), והוא הדבר שיש בו ספק, שלא ידוע אם הופרשו ממנו מתנות ה' או לא, חייבים להפריש ממנו חלק אחד ממה

והוא מעשר מן המעשר וניתן לכהן (ב). ומפרישים ממנו מעשר שני ואוכלו בעליו בירושלם כדן מעשר שני, או פורוהו כפי שיתבאר במקומו (מסכת מעשר שני (ג)). ואין חייבים להפריש (ד) ממנו לא מעשר ראשון ולא מעשר עני, כי מעשר ראשון ללוי ומעשר עני לעניים, והעיקר

אצלנו כמשפטים (נ"ב טו ע"ג) המוציא מחברו עליו הראיה, וזה הדבר ספק, אומרים ללוי או לעני הבא ראה שלא הפרישו ממנו מתנה זו שאתה מבקש וטול (ה). ואין אנו עושים כך כמעשר מן המעשר לפי שהוא תרומה כמו שביארנו והוא מתנה לכהן, והאוכל טבל שלא הפרישו ממנו מתנות הכהן חייב

אצלנו כמשפטים (נ"ב טו ע"ג) המוציא מחברו עליו הראיה, וזה הדבר ספק, אומרים ללוי או לעני הבא ראה שלא הפרישו ממנו מתנה זו שאתה מבקש וטול (ה). ואין אנו עושים כך כמעשר מן המעשר לפי שהוא תרומה כמו שביארנו והוא מתנה לכהן, והאוכל טבל שלא הפרישו ממנו מתנות הכהן חייב

הערות וביאורים

(א) רבינו בפירושו (מסכת פ"ו מ"א) פירש: דמאי הוא הדבר שיש בו ספק אם הופרשו ממנו המעשרות או לא הופרשו, והיא ג"כ מלה מורכבת דא מאי. עכ"ל. יכן פירשו הערוך (עין דמאי), הכפתור ופרח (פ"ג) בשם גאון (ספר הפסחה לר"ג כנסת מו ע"א), הר"ב (במסכת פ"ו מ"א), הרמ"א (סי' של פ"ו ע"ג) והמלאכת שלמה (דמאי פ"ג מ"א). וראה ירושלמי (סוף מעשר שני) דמאי דמי תיקן דמאי לא תיקן. (ב) דעת הטור (יו"ד סו"א פ"ג) והשט"מ (במסות פ"ג ע"ג) דתרומת מעשר של דמאי אינה ניתנת לכהנים אלא נמכת להם והדמים שלו. אולם דעת רבינו כאן ולהלן (פ"ו ע"ג) ובחיבורו (פג) מעשר פ"ט ה"ה) שנחנה לכהנים בחנם. והמשנה למלך (פ"ט ע"ג) בתחילה נסתפק בזה ולא הביא מרובי רבינו כאן. וטעם הטור דהרי ספק ממון והמוציא מחברו עליו הראיה, וטעם רבינו וסיעתו מבואר ברש"י (פסח טו ע"א ד"ס ספק) דגזרו ליתנו לכהן שמה יאכלנו, משא"כ מעשר ראשון ומעשר עני דמותרים ליהודים. וכ"כ הרא"ש כאן. ועי' שער המלך (פג) מעשר פ"ט ע"ג) שהוכיח ממנה מקומות בבבלי ובירושלמי כרבינו. ועי' הגהות מעשה חושב שם. והתור"ט (סד"ה דמאי) הוכיח כן מהוספות (יומא ט ע"א ד"ס מעשר). ובתורעק"א כאן (נ"ב ע"א מהנה עניו מן המלאכה) הביא ראייה לדעת רבינו מגמ' (נ"ב קנז ע"ג), ועי' תורעק"א לקמן (פ"ד מ"ד, ע"ג) ע"כ פ"ג מ"א (במהנה כ"י ע"ג). ועי' שו"ת רעק"א (מהדוריק סו"א פ"ג ע"ג) ולדעת ריש שלמה (לקמן פ"ג סוף מ"ד) וחזו"א (דמאי פ"ג טו ע"ג). והגר"ב ויסבקר ביאר דעת רבינו שמעשר

מיתה בידי שמים, הרי שמצד האיסור הפרשנו ממנו את מתנת הכהן לא מחמת שהכהן יכול להוציא ממנו כדן. ואין אנו מחייבים את הדמאי תרומה גדולה, לפי שהדמאי אינו אלא הדבר הנקנה מעמי הארץ, ופירות עמי הארץ דמאי, ואין שום אדם, לא עם ארץ ולא זולתו מיקל בתרומה גדולה, אלא היה כל אדם מפריש אותה, וכך אמרו

מסקנת דמאי

[פרק ראשון]

[א] הקלים שבדמאי, השיתין

[א] רבינו נהקדמתו לפיה"ש (ס"ק יד) נילר אם טעם קביעת מקום מסכת זו: ואחרי פאה דמאי, לפי שיש לעניים סך זוט כמו שם להם נפילת, ע"כ מה שסמרו מחליטים את העניים דמאי. עכ"ל. ועי' בהערות סס.

אלא תרומה גדולה בלבד. וזכור עיקר זה. וענין הקלים כי דברים אלו שקנה דינם קל, ואינם חייבים כלום מחיובי הדמאי לא תרומת מעשר ולא מעשר שני. וטעם הדבר, כי אלו שקנה הם פירות אילנות מדבריים ואינם שייכים לרשות אדם אחד, ומעט מאד אדם נטעם, ועל פי רוב הם הפקר (ו),

הערות וביאורים

הוא דין ממזני, משא"כ תרומה הוא איסור וחייב. וכפ"י שנחלקו הראשונים אי אמרינן בלשונם הממזניה או שאינו דין ממזני אלא איסור וחייב ולי"ש הממזניה. וכן פסק רבינו בחיבורו (פג) מהנה פ"ג ה"ה) שהקונה טבל מגוי חייב ליתן לכהן תרומה גדולה ואינו חייב ליתן תרומת מעשר מחמת שיש גזרי"כ וטטור מלידת ללוי מעשר מסבירא שבא מכה גברא דפטור ממצות נתניה. ועמד בזה המעדני ארץ (שפעת פ"י א"ט טו) שהחילוק הוא שתרומה הוא חיוב ואיסור ולכן לא מועיל הסבירא שבא מכה גברא פטור משא"כ מעשר הוא דין ממזני ולכן מועיל בו הסבירא. (ב) ועי' הלן בפיה"ש (מ"ג). (ד) כוונת רבינו דא"צ להפריש ולתתו ללוי ולעני, אבל ודאי שצריך לקרות שם למעשר ראשון ומעשר עני. כמו שפסק רבינו בחיבורו (פג) מעשר פ"ט ע"ג) אע"פ דא"צ להפריש צריך לקרות לה שם, וכחכמים (לקמן פ"ד מ"ד) (ה) ובי"ב רבינו בחיבורו (פג) מעשר פ"ט ע"ג) דהטעם דאינו חייב הוא מצד המוציא מחברו עליו הראיה. והקשה שו"ת מהר"ש פראג"י (פ"י טו ע"ג ד"ס טו ע"ג) דרבינו בפירושו (סוף מעשר ע"ג) כתב דהטעם דמעשר ראשון ומעשר עני הוא גזירה שאין רוב הציבור יכול לעמוד בו. (ו) רבינו בחיבורו (פג) מעשר פ"ג ה"ה) כתב: פירות שחוקתן מן ההפקר, כגון השיתין וכו' פטורין מן הדמאי, וכו', מפני שחוקתן מן ההפקר. עכ"ל. ובירושלמי פליגי רבי יוחנן וריש לקיש, לדעת רבי יוחנן המינים הללו פטורים מתרומה, ולדעת ריש לקיש פטורים רק מדמאי. ובבבלי